

КАРАКТЕРНИТЕ МОКИ И ОПШТАТА САМОЕФИКАСНОСТ КАЈ СТУДЕНТИ

Маја Корубин-Ќорлука¹

Институт за психологија, Филозофски факултет, Универзитет „Св. Кирил и Методиј“ во Скопје

Кратка содржина

Традиционалната психологија, особено во своите рани фази, првенствено беше насочена кон истражување и третирање на психичките растројства и проблеми. Како последица на ваквата тенденција растројствата се добро класифицирани и опишани, меѓутоа постојат малку податоци за човековите позитивни особини и квалитети. За таа цел, Петерсон и Селигман ја имаат развиено ВИА класификацијата на карактерни моки и доблести, која ја сочинуваат дваесет и четири моки распределени во шест категории на доблести. Во согласност со спроведените факторски анализи, Парк и Петерсон ги делат моките на три категории: карактерни моки на умот, карактерни моки на срцето и останати карактерни моки. Истражувањето ја испитува врската меѓу трите категории на карактерните моки и општата самоефикасност. Примерокот е составен од 239 испитаници, студенти на еден од шесте факултети во рамки на Универзитетот „Св. Кирил и Методиј“ од Скопје. За испитување на варијаблите беа користени инструментите: ВИА прашалник за моките на Селигман и Петерсон и Скала на само ефикасноста на Шерер и соработниците. Во согласност со резултатите, дел од карактерните моки на умот (љубопитност, отвореност на умот и креативност) и на срцето (упорност, водство, надеж, хумор, занес), како и сите останати карактерни моки (храброст, перспектива и мудрост, саморегулација и социјална интелигенција) се позитивно поврзани со општата самоефикасност. Моките на срцето објаснуваат најголем процент (39 %) од варијансата на општата самоефикасност, моките на умот 13 %, додека останатите моки 9 % од варијансата.

Клучни зборови: *карактерни моки, ВИА класификација на карактерни моки и доблести, самоефикасност.*

¹ maja.korubin@fzf.ukim.edu.mk

Во изминатиот период е постигнат значаен напредок во подобрување на методите за дијагностицирање, третман и превенција на менталните растројства. Класификациите како Дијагностички и статистички прирачник за ментални растројства (ДСМ) и Интернационалната класификација на растројства (ИСД) обезбедуваат стандардизирани категории и критериуми за класификација на различни психички состојби, обезбедувајќи конзистентност во дијагностицирањето и третманот на психичките здравствени проблеми. Меѓутоа, споредено со напредокот во областа на психичките растројства, препознавањето и изучувањето на позитивните аспекти на личноста придонесуваат кон нејзино целосно разбирање, разбирање на нејзините квалитети и предизвици, како и подобрување на терапевтските и превентивни методи. За таа цел, Петерсон и Селигман ја имаат развиено ВИА класификацијата на карактерни моки и доблести (VIA Classification of Character Strengths and Virtues, 2004), која претставува обид за создавање противтежа на класификациите на менталните растројства. Оваа класификација ја обезбедува потребната терминологија за личните моки на индивидуата, а со тоа им дава поголемо значење и им обезбедува соодветно место во рамки на психолошката наука.

Во рамки на ВИА класификацијата Петерсон и Селигман дефинираат дваесет и четири карактерни моки. Според резултатите од повеќе факторски анализи, овие моки се поделени во три категории: карактерни моки на умот (почитување на убавината, креативност, љбопитност, отвореност на умот и љубов кон учењето), карактерни моки на срцето (еднаквост, простување, благодарност, искреност, надеж, хумор, љубезност, водство, љубов, скромност, упорност, промисленост, спиритуалност, тимска работа и занес) и остатани карактерни моки (храброст, перспектива и мудрост, саморегулација и социјална интелигенција) (Park & Peterson, 2006; Peterson, 2006; Peterson & Park, 2009; Park & Peterson, 2010).

Од друга страна, луѓето сакаат да знаат како успешно да функционираат во секојдневниот живот и од што зависи успешното функционирање. Поврзано со ова, Бандура ја дефинира самоефикасноста како верување во сопствената способност за организирање и спроведување на активност насочена кон остварување на посакуваните цели (според McKnight, 2011). Ваквата определба подразбира дека индивидуата има верба во сопствените способности да ги реализира задачите кои ги има испланирано и да се справи со ситуацијата, без разлика на потенцијалните пречки и предизвици. Самоефикасноста не е пасивно верување во личните способности, туку верување кое води до конкретно поведение. Поконкретно, од самоефикасноста зависат активностите кои индивидуата ги спроведува, напорот кој го вложува, способноста

да истрае до крај, како и отпорноста на неуспесите со кои се соочува. Ма-докс ја дефинира самоефикасноста како „она што верувам дека можам да го направам со сопствените способности во конкретна ситуација“ (според Rijavec, Miljković, & Brdar, 2008).

Степенот на верување во сопствените способности игра важна улога во стимулирање и контролирање на однесувањето на индивидуата. Луѓето кои веруваат дека се способни успешно да реализираат одредена задача, се повеќе спремни да преземат активни мерки и чекори во правец на реализација на задачата и покажуваат поголем успех во спроведувањето на истата, споредено со оние кои имаат низок степен на самоефикасност. Верувањето во сопствените способности има клучно значење за физичкото здравје, за психолошката адаптација на индивидуата и за успешно надминување на различните психолошки предизвици.

Мал е бројот истражувања во литературата кои ја испитуваат поврзаноста на карактерните моќи и самоефикасноста. Така според истражувањето на Макаскил и Денован, карактерната моќ љубопитност е високо поврзана со социјалната самоефикасност, со самодовербата и со автономното учење. Исто така, добиени се резултати за значајна поврзаност на социјалната самоефикасност со карактерните моќи надеж и простување, како и висока поврзаност со моќта простување. Од испитуваните карактерни моќи, единствено значајна поврзаност е најдена помеѓу надежта со општата самоефикасност (Macaskill & Denovan, 2011). Истражувањето на Хантер и Чикзентмихали, за поврзаноста на карактерната моќ љубопитност со самоефикасноста, оптимизмот, надежта, довербата и самодетермираноста, покажало дека децата со највисоко ниво на љубопитност манифестираат повисоко ниво на самоефикасност, оптимизам, надеж, доверба и самодетерминираност, споредени со децата со најниско ниво на љубопитност (Hunter & Csikszentmihalyi, 2003).

Од причина што прашањето за општата самоефикасност и карактерните моќи воопшто не е истражувано во нашата земја, целта на ова истражување е да даде попродлабочени сознанија во оваа област. Претпоставката од која се тргнува е дека постои поврзаност помеѓу дваесет и четирите карактерни моќи и општата самоефикасност. Поконкретно, се очекува со зголемување на моќите во рамки на трите категории (карактерни моќи на срцето, карактерни моќи на умот и останати карактерни моќи), да се зголеми и нивото на општа самоефикасност кај студентите.

Метод

Примерок

Во истражувањето учествуваа 239 испитаници, студенти од прва година, кои студираат на некој од шесте факултети во рамки на Универзитетот „Св. Кирил и Методиј“ од Скопје: Архитектонски факултет, Правен факултет, Медицински факултет, Природно-математички факултет, Филолошки факултет и Шумарски факултет. Сите посочени факултети се од Скопје, меѓутоа на овие факултети студираат студенти од сите делови на Република Северна Македонија. Во обработката на податоците беа разгледани резултатите на 231 испитаник (52 % од машки пол), од причина што тестовниот материјал на 8 испитаници не беше комплетен. Факултетите беа избрани на начин да обезбеди хетерогеност на примерокот во поглед на научните подрачја. Беше опфатен по еден факултет од секое од шесте научни подрачја, според Класификацијата на научни подрачја, полиња и области на истражување (2001): природно-математичките науки (16,4 %), техничко-технолошките науки (18,6 %), медицинските науки (12,6 %), биотехничките науки (11,7 %), општествените науки (26,8 %) и на хуманистичките науки (13,9 %).

Инструменти

Со цел да се испита поврзаноста меѓу дваесет и четири карактерни моки и социјалната самоефикасност, беа применети инструментите: ВИА прашалник за моките (VIA Signature Strengths Questionnaire, Seligman, & Peterson, 2001) и Скала на самоефикасноста (The Self-Efficacy Scale, Sherer, & al., 1982).

ВИА прашалник за моките се користи за мерење на дваесет и четири карактерни моки од ВИА класификацијата на карактерни моки и доблести. Инструментот се состои од 240 тврдења, групирани во дваесет и четири скали. Беше применета петстепен скала (1 – воопшто не личи на мене, 5 – многу личи на мене). Најнискиот резултат за секоја карактерна моќ изнесува 10, додека највисокиот изнесува 50. Истражувањата во кои е применет ВИА прашалникот, потврдуваат солидни метриски карактеристики. Пилот-истражување е спроведено на примерок од 250 возрасни испитаници, а добиениот Алфа Кромбах коефициент за сите скали надминува .70 (Peterson & Seligman, 2000). Тест-ретест корелацијата за сите скали, во период од 4 месеци, изнесува .70. Алфа Кронбах пресметан врз основа на ова истражување изнесува: .74 (креативност), .79 (љубопитност), .70 (отвореност на умот), .70 (љубов кон учењето), .74 (перспектива и мудрост), .69 (храброст), .74 (упорност), .70 (искре-

ност), .73 (занес), .77 (љубов), .74 (љубезност), .75 (социјална интелигенција), .72 (тимска работа), .74 (еднаквост), .76 (водството), .70 (простување), .74 (скромност), .76 (промисленост), .75 (саморегулација), .74 (почитување на убавината), .77 (благодарност), .76 (надеж), .74 (хумор) и .72 (спиритуалност).

Скалата на самоефикасноста од Шерер и соработниците се состои од две супскали со вкупно 30 тврдења. Првата супскала (17 тврдења) ја мери општата, додека втората (6 тврдења) социјалната самоефикасност, а се одговара на петстепенa скала (1 – потполно се согласувам, 5 – потполно не се согласувам). Преостанатите 6 тврдења се внесени како филтер тврдења. Во истражувањето е користена само супскалата која ја мери општата самоефикасност. Коefициент алфа се движи меѓу .76 и .89 (Cable & Judge, 1994; Early & Lituchy, 1991; Gardner & Pierce, 1998; Riggs & Knight, 1994; Schaubroeck & Merritt, 1997; Smith & Foti, 1998). Алфа Кронбах коефициентот за општата самоефикасност во ова истражување изнесува .77.

Посийаика

Инструментите им беа зададени на испитаниците за време на наставата, на првиот час, со цел студентите да бидат во оптимална психо-физиолошка состојба за решавање на тестовниот материјал. Истражувањето беше спроведено на шест наврати, на испитаниците кои доаѓаа од шест факултети во рамки на Универзитетот „Св. Кирил и Методиј“ – Скопје. Сите групи испитаници беа тествирани при крајот на првиот семестар, пред почетокот на новогодишните празници, а тестирањето се спроведе во релативно еднакви просторни услови за работа за сите групи.

Испитаниците беа информирани за целта на истражувањето, како и за должината на времето потребно да се пополнат инструментите (околу 30 минути). Беше нагласено дека испитувањето е од анонимна природа и дека можат да стават шифра на тестот доколку сакаат да бидат информирани за индивидуалните резултати.

Резулиаии

Со цел да се испита поврзаноста меѓу варијаблите, најпрво беше направена проверка на вредностите за дескриптивните статистики за 24-те карактерни моќи и за општата самоефикасност, претставени во табела 1 и табела 2.

Табела 1.

Дескриптивни статистички за 24-те карактерни моки

	N	M	Мин.	Макс.	SD	Sk	Ku	d / p (K-S)
Љубопитност	231	39.47	27.00	50.00	4.54	.29	-.33	.09/p>.05
Љубов кон учењето	231	36.68	20.00	50.00	6.76	-.28	-.24	.07/p>.05
Отвореност на умот	231	40.76	30.00	50.00	4.65	-.17	-.25	.07/p>.05
Креативност	231	39.60	23.00	50.00	5.15	-.44	.85	.13/p>.05
Социјална интелигенција	231	40.08	29.00	50.00	4.24	.05	-.24	.08/p>.05
Перспектива и мудрост	231	39.60	29.00	50.00	4.45	.00	-.21	.06/p>.05
Храброст	231	39.21	23.00	50.00	5.08	-.07	.15	.08/p>.05
Упорност	231	41.28	26.00	50.00	5.37	-.58	-.02	.08/p>.05
Искреност	231	42.37	28.00	50.00	4.43	-.79	1.18	.10/p>.05
Љубезност	231	42.83	31.00	50.00	4.51	-.28	-.23	.08/p>.05
Љубов	231	41.70	32.00	50.00	4.51	-.12	-.80	.08/p>.05
Тимска работа	231	39.96	20.00	50.00	4.69	-.50	1.95	.10/p>.05
Еднаквост	231	41.22	25.00	50.00	4.85	-.37	0.05	.07/p>.05
Водство	231	40.27	28.00	50.00	4.65	-.10	0.01	.06/p>.05
Саморегулација	231	36.28	23.00	50.00	5.47	-.09	-0.33	.06/p>.05
Промисленост	231	38.85	25.00	50.00	5.03	-.17	-0.20	.07/p>.05
Почитување на убавината	231	39.68	24.00	50.00	5.58	-.11	-0.49	.08/p>.05
Благодарност	231	41.00	22.00	50.00	5.47	-.60	0.32	.09/p>.05
Надеж	231	40.79	26.00	50.00	4.77	-.20	0.41	.08/p>.05
Спиритуалност	231	38.34	11.00	50.00	7.34	-.62	0.72	.06/p>.05
Скромност	231	39.34	21.00	50.00	5.41	-.54	0.72	.07/p>.05
Хумор	231	39.95	25.00	50.00	5.43	-.24	-0.41	.07/p>.05
Занес	231	39.32	28.00	50.00	4.62	.03	-0.26	.09/p>.05
Простување	231	38.42	22.00	50.00	5.63	-.35	0.27	.09/p>.05

Добиените аритметички средини за сите фактори се над средниот резултат на скалите на ВИА прашалникот за мерење на карактерните моќи (24-те скали на овој инструмент се движат од 10 до 50). Во согласност со резултатите на Колмогоров-смирновиот тест може да се дојде до заклучокот дека вредностите добиени за сите фактори ја следат нормалната дистрибуција и истите можат да се вклучат во понатамошните статистички постапки.

Табела 2.

Дескриптивни статистики за варијаблата општа самоефикасност

	N	M	Мин.	Макс.	SD	Sk	Ku	d/p (K-S)
Општа самоефикасност	231	68.16	43.00	84.00	7.92	-.57	.12	.10/p>.05

Од табела 2 се гледа дека аритметичката средина на варијаблата (M = 68.16) се наоѓа над средниот резултат на скалата на инструментот. Дистрибуцијата на варијаблата социјална самоефикасност не отстапува статистички значајно од нормалната дистрибуција ($d = .10$, $p > .05$) и добиената вредност може да се вклучи во понатамошните статистички постапки.

Резултатите за интеркорелациите на општата самоефикасност со: карактерните моќи на умот (почитување на убавината, креативност, љубопитност, отвореност на умот и љубов кон учењето), карактерните моќи на срцето (еднаквост, простување, благодарност, искреност, надеж, хумор, љубезност, водство, љубов, скромност, упорност, промисленост, спиритуалност, тимска работа и занес) и останатите карактерни моќи (храброст, перспектива и мудрост, саморегулација и социјална интелигенција) се прикажани во табела 3, 4 и 5.

Табела 3.

Поврзаност меѓу карактерните моки на умот и општите самоефикасности

** Корелација значајна на ниво .01

* Корелација значајна на ниво .05

	Општа самоефикас	Љубопитност	Љубов кон учењето	Отвореност на умот	Креативност	Почитување на убавината
Општа самоефикасност	1.00	.29**	.06	.16*	.30**	.04
Љубопитност		1.00	.58**	.55**	.58**	.56**
Љубов кон учењето			1.00	.55**	.33**	.50**
Отвореност на умот				1.00	.56**	.57**
Креативност					1.00	.46**
Почитување на убавината						1.00

Според добиените резултати (табела 3), постои позитивна корелација меѓу општите самоефикасности со карактерните моки љубопитност и креативност ($r = .29$, $r = .30$; $p < .01$), како и меѓу општите самоефикасности со моќта отвореност на умот ($r = .16$, $p < .05$). Не е добиена статистички значајна корелација меѓу општите самоефикасности и моќите: љубов кон учењето и почитување на убавината ($r = .06$, $r = .04$, $p > .05$).

Табела 4.

Поврзаност меѓу карактерните моќи на срцејто и општите самоефикасности

	ОС	Упорност	Искреност	Љубезност	Љубов	Тимска работа	Еднаквост	Водство	Промисленост	Благодарност	Надеж	Спиритуалност	Скромност	Хумор	Занес	Простување
Општа само-ефикасност	1.00	.46**	.11	-.04	.12	.00	.02	.25**	.13	.10	.49**	.10	.04	.20**	.42**	.01
Упорност		1.00	.65**	.44**	.16*	.48**	.42**	.62**	.56**	.49**	.59**	.37**	.49**	.37**	.57**	.22**
Искреност			1.00	.68**	.16*	.58**	.51**	.57**	.58**	.52**	.40**	.45**	.55**	.42**	.34**	.38**
Љубезност				1.00	.40**	.62**	.56**	.57**	.48**	.62**	.30**	.56**	.59**	.53**	.30**	.45**
Љубов					1.00	.32**	.24**	.28**	.09	.32**	.16*	.34**	.13	.40**	.28**	.26**
Тимска работа						1.00	.62**	.59**	.60**	.44**	.28**	.32**	.69**	.41**	.38**	.45**
Еднаквост							1.00	.59**	.55**	.53**	.33**	.41**	.58**	.34**	.35**	.62**
Водство								1.00	.49**	.62**	.59**	.52**	.49**	.54**	.50**	.35**
Промисленост									1.00	.38**	.30**	.28**	.66**	.24**	.31**	.43**
Благодарност										1.00	.45**	.68**	.54**	.50**	.37**	.42**
Надеж											1.00	.41**	.27**	.49**	.63**	.27**
Спиритуалност												1.00	.41**	.43**	.35**	.35**
Скромност													1.00	.43**	.31**	.51**
Хумор														1.00	.53**	.39**
Занес															1.00	.34**
Простување																1.00

** Корелација значајна на ниво .01

* Корелација значајна на ниво .05

Корелациите добиени за општата самоефикасност со карактерните моќи: упорност ($r = .46$, $p < .01$), водство ($r = .25$, $p < .01$), надеж ($r = .49$, $p < .01$), хумор ($r = .20$, $p < .01$) и занес ($r = .42$, $p < .01$) се статистички значајни и позитивни. Меѓутоа, не е добиена статистички значајна поврзаност на самоефикасноста со моќите: искреност, љубезност, љубов, тимска работа, еднаквост, промисленост, благодарност, спиритуалност, скромност и простување.

Табела 5.*Поврзаност меѓу општаната карактерна мока и општаната самоефикасност*

	Општа самоефикас- ност	Социјална интелигенција	Перспектива и мудрост	Храброст	Саморегулација
Општа самоефикас- ност	1.00	.23**	.22**	.27**	.22**
Социјална интелигенција		1.00	.62**	.65**	.22**
Перспектива и мудрост			1.00	.57**	.32**
Храброст				1.00	.20**
Саморегулација					1.00

** Корелација значајна на ниво .01

* Корелација значајна на ниво .05

Во согласност со добиените податоци во табела 5, општаната самоефикасност е статистички значајна ($p < .01$) и позитивно поврзана со сите карактерни моки од оваа категорија.

Резултатите за трите категории карактерни моки и општаната самоефикасност, добиени од спроведените мултипли регресивни анализи, се претставени во табела 6, 7 и 8. Регресивните анализи се спроведени со вклучување на сите предиктори во рамки на секоја од трите категории. Во првата регресивна анализа (табела 7), каде како предиктор варијабли се внесени карактерните моки на умот, а како критериумска е внесена општаната самоефикасност, е добиен модел кој е статистички значаен ($F = 9.39$, $p < .01$), $R^2 = .13$. Од петте вклучени варијабли како значајни предиктори се издвоија три: креативноста ($Beta = .24$, $t = 3.08$, $p < .01$), љубопитноста ($Beta = .29$, $t = 3.49$, $p < .01$) и почикување на убавината ($Beta = -.23$, $t = 3.06$, $p < .01$). Коефициентот на детерминација покажува дека трите предиктори објаснуваат 13 % од варијансата на општаната самоефикасност.

Табела 6.

Регресивна анализа на карактерните моќи на умот како предиктори на општите самоефикасности

Предиктори	B	SE	Beta	t	p
Креатив.	.36	.12	.24	3.08	.00
Љубопит.	.50	0.14	.29	3.49	.00
Почит. на убавин.	-.33	0.11	-.23	-3.06	.00
Надеж	.57	.11	.34	5.36	.00
Упорност	.65	.10	.44	6.21	.00
Љубезност	-.52	.12	-.30	-4.25	.00
Љубов	.30	.10	.17	2.98	.00
Тим. раб.	-.30	.12	-.17	-2.53	.01

Моделот добиен во втората регресивна анализа (табела 7), каде како предиктор варијабли се внесени карактерните моќи на срцето, а како критериумска општата самоефикасност, исто така се покажа статистички значаен ($F = 6.40$, $p < .01$), $R^2 = .39$. Од вкупно петнаесет предиктор варијабли, се издвојува пет: надеж ($Beta = .34$, $t = 5.36$, $p < .01$), упорност ($Beta = .44$, $t = 6.21$, $p < .01$), љубезност ($Beta = -.30$, $t = -4.25$, $p < .01$), љубов ($Beta = .17$, $t = 2.98$, $p < .01$) и тимска работа ($Beta = -.17$, $t = -2.54$, $p < .05$). Петте предиктор варијабли заедно објаснуваат голем дел (39 %) од варијансата на општите самоефикасности, што според насоките на Фергусон, упатува на умерена до висока големина на ефектот (Fergusson, 2009).

Табела 7.

Регресивна анализа на карактерните моќи на срцето како предиктори на општите самоефикасности

Предиктори	B	SE	Beta	t	p
Храброст	.37	.10	.24	3.69	.00
Саморегулација	.25	.09	.18	2.76	.01

Во третата регресивна анализа како предиктори се внесени останатите карактерни моќи, додека како критериумска варијабла е внесена општите самоефикасности. Добиениот модел (табела 8) е статистички значаен ($F = 7.60$, $p < .01$), $R^2 = .09$. Две предиктор варијабли од оваа категорија се влезени во

моделот и имаат значаен придонес кон варијансата: храброст ($Beta = .24$, $t = 3.69$, $p < .01$) и саморегулација ($Beta = .18$, $t = 2.76$, $p < .05$). Варијаблите објаснуваат 9 % од варијансата на општата самоефикасност, што укажува на мала накај умерена големина на ефектот (Fergusson, 2009).

Табела 8.

Регресивна анализа на остнанаиите карактери моки како предиктори на оишиааа самоефикасноси

Предиктори	B	SE	Beta	t	p
Храброст	.37	.10	.24	3.69	.00
Саморегулација	.25	.09	.18	2.76	.01

Дискусија

Резултатите добиени во ова истражување делумно кореспондираат со оние добиени од претходните истражувања кои ја испитуваат врската меѓу карактерните моки и општата самоефикасност. Во согласност со резултатите, со зголемување на три (од вкупно пет) моки од категоријата моки на умот (љубопитноста, креативноста и отвореноста на умот) се зголемува верувањето во сопствените способности кај индивидуата. Исто така, пет (од петнаесет) карактерни моки на срцето се статистички значајно поврзани со општата самоефикасност (упорност, водство, надеж, хумор и занес). Слично, во истражувањето на Макаскил и Денован се покажало дека моките надеж и љубопитност најдобро ја предвидуваат општата самоефикасност (Macaskill & Denovan, 2011), додека во истражувањето на Чапман исто така е добиена висока корелација меѓу надежта и самоефикасноста (Chapman, 2011). Ваквите резултати се очекувани. Индивидуата со високо ниво на моќта надеж, која се надева дека ќе се случи најдоброто и која презема конкретни чекори во насока на поставената цел, обично верува во сопствените квалитети и способности. Исто, очекувано е и индивидуите кои имаат високо ниво на занес, (поточно виталност, енергија, ентузијазам), љубопитност и креативност да имаат високо ниво на самоефикасност.

Во третата спроведена постапка сите карактерни моки од оваа категорија (храброст, перспектива и мудрост, саморегулација и социјална интелигенција) се статистички значајно поврзани со верувањето во сопствените способности за преземање на активности насочени кон остварување на посакуваните цели. Оттука, хипотезата од која се тргна во истражувањето е делумно потврдена

само во делот на поврзаноста на оваа категорија (останатите карактерни моќи) и општата самоефикасност.

Меѓутоа, наодите покажаа дека дванаесет карактерни моќи не се статистички значајно поврзани со општата самоефикасност. Поголем дел од овие моќи се манифестираат во релациите со другите луѓе (тимска работа, почитување, еднаквост, љубезност, скромност, благодарност, искреност, љубов). Различно, моќите надеж, упорност, занес, креативност и љубопитност се повеќе насочени кон поопшти аспекти на живеењето на индивидуата. Оттука може да се претпостави дека општата самоефикасност е повеќе поврзана со моќите кои се манифестираат во поопшти ситуации и искуства на индивидуата, отколку со оние кои се насочени кон другите индивидуи и социјалната средина.

Со користење на мултипла регресивна анализа беа добиени податоци за тоа колкав е придонесот на секоја од трите категории карактерни моќи во варијансата на општата самоефикасност. Во анализата во која беа внесени карактерните моќи на умот, придонесот на три моќи (креативност, љубопитност и почитување на убавината) објаснува вкупно 13 % од варијансата на самоефикасноста. Делува контрадикторен наодот каде поврзаноста на почитување на убавината и општата самоефикасност е мала и статистички незначајна, а во комбинација со креативноста и љубопитноста оваа моќ сепак има значаен придонес кон варијансата.

При спроведување на регресивната анализа каде беа внесени карактерните моќи на срцето, пет (од вкупно петнаесет) моќи на срцето (надеж, упорност, љубезност, љубов и тимска работа) објаснуваат 39 % од варијансата на самоефикасноста. Тоа значи дека доколку индивидуата покажува високи вредности за сите пет моќи, постои голема веројатност таа да покажува високо ниво на општа самоефикасност. Интересен е податокот дека резултатите не покажуваат статистички значајна корелација меѓу моќите љубов, љубезност, тимска работа и општата самоефикасност, а сепак регресивната анализа покажа дека овие три моќи имаат значаен придонес во варијансата.

Во третата пресметка, каде предиктор варијабли беа останатите карактерни моќи, храброста и саморегулацијата (од вкупно пет моќи во оваа категорија) објаснуваат 9 % од варијансата на општата самоефикасност. Моќите социјална интелигенција и перспектива и мудрост имаат индивидуален придонес кон општата самоефикасност и се статистички значајно поврзани со истата. Сепак, тие не придонесуваат кон варијансата на критериумската варијабла.

Од табелите 6, 8 и 10 може да се види дека комбинацијата на моќи кои спаѓаат во групата на карактерни моќи на срцето има најголем придонес во

варијансата на општата самоефикасност. Поточно моќите надеж, упорност, љубезност, љубов и тимска работа објаснуваат 39 % од варијансата на независната варијабла. Потоа се наоѓаат моќите на умот (креативноста, љубопитноста и почитување на убавината кои објаснуваат 13 % од варијансата. Само 9 % од варијансата се објаснува со останатите карактерни моќи (храброст и саморегулација). Сепак, од ваквите наоди не може да се заклучи дека општата самоефикасност се предвидува подобро преку карактерните моќи на срцето отколку преку карактерните моќи на умот и подобро преку моќите на умот отколку преку останатите карактерни моќи. За да се донесе ваков заклучок, потребно е да се провери статистичката значајност на ваквите разлики.

Со оглед на тоа што ова е прво истражување на карактерните моќи од ВИА класификацијата на карактерни моќи и доблести и нивна поврзаност со општата самоефикасност во РС Македонија, неопходно е подетално да се проучат ваквите врски и на други популации, односно кај испитаници кои се родители, вработени, испитаници во други контексти, . Исто, потребно е да се испитаат можните интервенции за подигнување на општата самоефикасност. Истражувањата е потребно да ги вклучат карактерните моќи кои високо корелираат со самоефикасноста. Постојат одредени истражувања за тоа како да се поттикне моќта благодарност (Miller, 1995) и моќта надеж (Kilburg, 1996; Roth, & Brooks-Gunn, 2003), меѓутоа, помал е бројот на истражувања кои ги имаат испитувано моќите: љубов, занес и љубопитност. Истражувањето на ваквите интервенции, базирани на карактерните квалитети, како и нивно користење што порано во животот на индивидуата, можат да направат разлика во начинот на кој таа понатаму ќе ги вреднува сопствените способности и ќе се соочува со предизвиците во животот (DeNeve & Cooper, 1998).

Литература

- Aspingwal, L.G., & Staudinger, U.M. (2003). *A Psychology of human strengths: fundamental questions and future directions for a positive psychology*. American Psychological Association.
- Brdar, I., & Kashdan, T.B. (2010). Character strengths and well-being in Croatia: An empirical investigation of structure and correlates. *Journal of Research in Personality*, 44, 151–154. <https://www.sciencedirect.com/journal/journal-of-research-in-personality>.
- Bruni, L., & Porta, P.L. (2007). *Handbook on the economics of happiness*. Edward Elgar.
- Diener, B.R. (2011). *Positive psychology as social change*. Springer.
- Diener, E. (2009). *The Science of well-being: Collected works of Ed Diener*. Springer.
- Diener, B.R. (2008). *Invitation to positive psychology: Research and tools for the professionals*. Copyright Licensing Agency Ltd.
- Diener, B.R., & Dean B. (2007). *Positive psychology coaching: Putting the science of happiness to work for your clients*. John Wiley & Sons, Inc.
- John, O.P., Robins, R.W., & Pervin, L.A. (2008). *Handbook of personality: Theory and research*. The Guilford Press.
- Linley, P.A., & Joseph, S. (2004). *Positive psychology in practice*. John Wiley & Sons, Inc.
- Lopez, S.J. (2009). *The encyclopedia of positive psychology*. John Wiley & Sons, Ltd.
- Park, N. (2009). Building strengths of character: Keys to positive youth development. *Reclaiming Children and Youth*, 18 (2), 42–48.
- Park, N., & Peterson, C. (2010). Does it matter where we live?: The urban psychology of character strengths. *American Psychologist*, 65 (6), 535–547.
- Park, N., & Peterson, C. (2010). Character strengths: Research and practice. *Journal of College & Character*, 10 (4), 1–10.
- Park, N., & Peterson, C. (2008). Positive psychology and character strengths: Application to strengths-based school counseling. *Professional School Counseling*, 12 (2). <https://doi.org/10.1177/2156759X0801200214>.
- Park, N., Peterson, C., & Seligman, M.E.P. (2006). Character strengths in fifty-four nations and the fifty US States. *The Journal of Positive Psychology*, 1(3), 118–129.
- Park, N., Peterson, C., & Seligman, M.E.P. (2004). Strengths of character and well-being. *Journal of Social and Clinical Psychology*, 23 (5), 603–619.
- Pervin, L.A. (2003). *The science of personality* (2nd ed.). University Press.

- Peterson, C. (2006). *A primer in positive psychology*. University Press.
- Peterson, C., Park, N., & Seligman, M.E.P. (2006). Greater strengths of character and recovery from illness. *The Journal of Positive Psychology*, 1 (1), 17–26.
- Phillips, D. (2006). *Quality of life: Concept, policy and practice*. Routledge.
- Pollan, S.M., & Levine, M. (2005). *It's all in your head: Thinking your way to happiness*. HarperCollins Publishers.
- Rapley, M. (2003). *Quality of life research: A critical introduction*. Sage Publications.
- Спасовски, О. (2012). *Позитивна психологија*. Филозофски факултет.
- Vollrath, M.E. (2006). *Handbook of personality and health*. John Wiley & Sons, Ltd.

CHARACTER STRENGTHS AND GENERAL SELF-EFFICACY AMONG STUDENTS

Maja Korubin Kjorluka

Abstract

Traditional psychology, especially in its early stages, was primarily focused on researching and treating mental disorders and problems. Because of this tendency, disorders are well classified and described, but there is little data on human positive traits and qualities. To address this gap, Peterson and Seligman developed the VIA Classification of Character Strengths and Virtues, which consists of twenty-four strengths distributed across six categories of virtues. According to factor analyses conducted by Park and Peterson, these strengths are divided into three categories: character strengths of the mind, character strengths of the heart, and other character strengths. This research examines the relationship between three categories of character strengths and general self-efficacy. The sample consists of 239 students from six faculties within the University 'St. Cyril and Methodius' in Skopje. To examine the variables, the VIA Character Strengths Questionnaire by Peterson and Seligman, and the Self-Efficacy Scale by Scherer et al. were used. According to the results, some character strengths of the mind (curiosity, open-mindedness, and creativity) and the heart (perseverance, leadership, hope, humor, and zest), as well as other character strengths (courage, perspective and wisdom, self-regulation, and social intelligence), are positively related to general self-efficacy. Character strengths of the heart explained the largest percentage (39%) of the variance in general self-efficacy, followed by character strengths of the mind (13%), and other character strengths (9%).

Keywords: *character strengths, VIA Classification of Character Strengths and Virtues, self-efficacy.*